

دولت جمهوري اسلامي افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
پوهنتون سلامت
پوهنځي شرعيات
رشته فقه و قانون
پورد ماسټري

بررسی جرم اختلاس در شریعت اسلامی
و قوانین جزائی افغانستان
(پایان نامه ماستري)

محقق: خواجه محمد عمر (شورې پلانی)

استاد راهنما: دوکتور نجیب الله (صالح)

سال: ۱۳۹۷ هـ ش، ۱۴۳۹ هـ ق

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات

رشته فقه و قانون

بورده ماستری

بررسی جرم اختلاس در شریعت اسلامی و قوانین جزائی افغانستان (پایان نامه ماستری)

محقق : خواجه محمد عمر (غوربندی)

استاد راهنما: دوکتور نجیب الله (صالح)

سال : ۱۳۹۷ هـ ش - ۱۴۳۹ هـ ق

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دبپارتمنت فقه و قانون

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترم خواجه محمد عمر ولد خواجه نور الدین ID نمبر Sh-msf-96-266 (از دور پنجم فقه و قانون) از پایان نامه ماستری خویش زیر عنوان پرسی جرم اختلاس در شریعت اسلامی و قوانین جزائی افغانستان به روز پنجشنبه تاریخ ۱۳۹۸/۲/۲۶ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و از نظر هیأت ژوری مستحق 93 (نمره به عدد) نود و سه نمره (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

امضاء اعضای هیأت ژوری:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور رفیع الله عطاء	عضو هیأت	
۲	دکتور عبد الله نورعباد	عضو هیأت	
۳	دکتور نحیب الله صالح	رهنما و رئیس جلسه دفاعیه	

امر بورده ماستری

خلاصه بحث

اختلاس عبارت است از این که مؤظف خدمات عامه اموال دولت یا اشخاص خصوصی را که به حکم وظیفه به او سپرده شده است، با سوء نیت به نفع خود یا شخص دیگری تصاحب نماید، همچنان تصاحب و برخورد مالکانه کردن با مال که ملاک اصلی تحقق جرم اختلاس است، لزوماً نیازی به «برداشت» ندارد.

در ظهور اختلاس، عوامل متعدد و بی شماری نقش دارند، می توان گفت که شناسائی همه این عوامل، تقریباً نا ممکن است. اما تحقیقات گسترده که در جوامع و کشورهای مختلف انجام شده است، به برخی از عوامل مؤثر بر اختلاس اشاره دارند. برخی از این عوامل، عوامل روانی اند که بر روحیه شخص تأثیر گذار بوده و او را به ارتکاب جرم انگیزه می دهند، برخی دیگر از آنها، عواملی اند که ریشه اقتصادی دارند؛ برخی از آنها ریشه های سیاسی دارند؛ برخی دیگر از آنها ناشی از مقررات و محیط اداره اند و برخی دیگر نیز، ریشه های اجتماعی و فرهنگی دارند، این عوامل در ظهور اختلاس تأثیر یکسان ندارند.

همچنان اختلاس اموال عمومی همزاد با تشکیل حکومت در جامعه مطرح بوده است و قدامتی به اندازه خود دولت ها دارد و همواره تهدیدی علیه جامعه بشری قلمداد می گردد. در کشور ما نیز علی رغم تشدید مجازات مرتکبین جرم اختلاس، ارتکاب آن، در سطح وسیعی همچنان ادامه دارد.

بر اساس دیدگاه فقهاء، در شریعت اسلام تعداد محدودی از اعمالی را که اختلاس بوده یا هم در حکم اختلاس شامل اند (همچنان جزو جرایم فساد اداری می باشند) به طور مشخص مورد بحث قرار گرفتند که تعداد دیگر به عنوان معصیت شناخته شده اند، همچنان نظر جمهور فقهاء این است که اختلاس و جرایمی مشابه با آن و جرایمی که در حکم اختلاس شامل اند (جز جرم سرقت

حدی)، جرایم تعزیری اند، نوع و مقدار مجازات آنها به لزوم دید امام و سلطان است.

بناءً اختلاس اعم از معنای فقهی یا حقوقی آن، اقدام به این عمل ناشایست است که بر اساس نصوص قرآن و سنت، همچنان اجماع امت و قیاس، مرتکب آن، مستحق مجازات تعزیری است، جامع بین جرم اختلاس و هریک از جرایم خیانت در امانت، تصرف غیر قانونی، سرقت و کلاهبرداری، این است که هدف مرتکب از عمل مجرمانه اش در همه این جرایم، استیلاء بر مال غیر می باشد، با این همه جرم اختلاس از جهات زیادی با جرایم مذکور کاملاً متمایز است.

قانونگذار افغانستان در راستای دیدگاه فقهاء در قبال جرم اختلاس قرار ذیل عمل کرده است:

1- بعضی از مصادیق و اعمالی را که بر اساس تعریف فقه اسلامی معصیت پنداشته شده و مجازات آنها به صلاحیت امام گذاشته شده است، به طور صریح به عنوان جرم و یا تخلف اداری تعریف کرده و محدود ساخته است.

2- قانونگذار افغانستان برای هر معصیت و اختلاس که فقه اسلامی مجازات تعزیری آن را به عهده امام گذاشته، مجازات مشخصی را از قبل تعریف کرده است، این کار را قانون گذار بخاطر جلوگیری از سوء استفاده حُکام و قضات انجام داده، در حالیکه در فقه اسلامی حاکم وقاضی صلاحیت دارد تا مجازات را تشدید یا تخفیف بدهد البته مجازات تعزیری را که در قانون چنین موردی نیست.

با عنایت به ماده «388» کود جزاء کشور به عنوان عنصر قانونی جرم اختلاس، به قوت خود، وجود دارد، همچنان شروع به اختلاس متصور است، و تابع اصول کلی شروع به جرم اختلاس است که کتاب دوم، باب دوم، فصل سوم کود جزاء از ماد «47» الی «56» بیان گردیده است.

برای مبارزه با جرم اختلاس اقدامات جزائی به عنوان آخرین راهکار به شمار می رود، اما نه فقط تنها راهکار، راهکارهای مؤثری چون خود کنترولی، بالا بردن سطح دانش و تقوی کارمندان در تمام ادارات هم در امر مبارزه با اختلاس را میتوان مورد توجه قرار داد.

واژه های کلیدی: اختلاس، مختلس، مؤظف خدمات عامه، اموال، فقه، عوامل اختلاس، راهکارمبارزه، مجازات، کود جزاء.

فهرست عناوین

عنوان

صفحه

.....	مقدمه
.....
1.....
بیان	(1)
.....	مسئله
.....
2.....
.....	(2) سؤالات
.....	تحقیق
.....
3.....
مشکل	(3)
.....	تحقیق
.....
3.....
های	(4)
.....	فرضیه
.....	تحقیق
.....
4.....
انتخاب	(5)
.....	دلایل
.....	موضوع
.....
5.....
ضرورت	(6)
.....	تحقیق
.....
8.....
راه	(7)
.....	چالش
.....	تحقیق
.....
9.....
روش	(8)
.....	تحقیق
.....
9.....

9) پیشینه و سابقه تحقیق (ادبیات تحقیق).....

10) سازماندهی تحقیق.....

.....

10).....

فصل اول

شناخت جرم، جرم اختلاس و بررسی آن

مبحث اول: بررسی

جرم.....

11).....

مطلب اول: لغوی مفهوم

جرم.....

11).....

مطلب دوم: مفهوم فقهی

جرم.....

14).....

مطلب سوم: مفهوم

اصطلاحی.....

14).....

مبحث دوم: انواع جرایم و مجازات آن در شریعت

اسلامی.....

16).....

مطلب اول: جرایم به اعتبار شدت و خفت

مجازات.....

16).....

مطلب دوم: جرایم به اعتبار نیت

مجرم.....

21).....

مطلب سوم: جرایم به اعتبار زمان کشف

جرم.....

21).....

مطلب چهارم: جرایم به اعتبار طریقه و نحوه ی ارتکاب.....

22.....

مطلب پنجم: جرایم به اعتبار ماهیت آنها.....

24.....

مبحث سوم: تقسیم جرایم درکودجزاء (افغانستان).....

25.....

مبحث چهارم: بررسی مفهوم جرم اختلاس و جرایم مشابه.....

29.....

مطلب اول: مفهوم لغوی جرم اختلاس.....

30.....

مطلب دوم: مفهوم اصطلاحی جرم اختلاس.....

32.....

مطلب سوم: مفهوم فقهی جرم اختلاس.....

33.....

مطلب چهارم: مفهوم قانونی جرم اختلاس.....

35

مطلب پنجم: مفهوم جرایم مشابه با جرم اختلاس.....

37.....

مبحث پنجم: بررسی سیر تاریخی جرم اختلاس.....

44.....

مطلب اول: اختلاس اموال عمومی در حقوق اسلام.....

45.....

مطلب دوم: اختلاس اموال عمومی در قوانین غیر اسلامی.....

47.....

مطلب سوم: اختلاس اموال عمومی در قوانین جزائی افغانستان.....

52.....

مبحث ششم: اهمیت بررسی جرم اختلاس.....

63

مبحث هفتم: علل و عوامل جرم اختلاس.....

66..

مطلب اول: عوامل اختلاس.....

67.....

فصل دوم

بررسی جرم اختلاس از نظر فقه

مبحث اول: ادله تحریم جرم اختلاس.....

81.....

مطلب اول: قرآن کریم.....

81.....

مطلب دوم: سنت.....

86.....

مطلب سوم: اجماع.....

89.....

مطلب چهارم: قیاس (عقل).....

90.....

مبحث دوم: جرم اختلاس از نظر فقه.....

.....
91.....
مطلب اول: سرقت و
اختلاس.....

.....
91.....
مطلب دوم: سرقت مستوجب
تعزیر.....

.....
93.....
مطلب سوم: سرقت کوچک و
اختلاس.....

.....
96.....
فصل سوم
اختلاس از نظر قانون و مقایسه آن با فقه
مبحث اول: جرم انگاری
اختلاس.....

.....
101.....
مبحث دوم: عناصر جرم
اختلاس.....

.....
104.....
مطلب اول: عنصر
قانونی.....

.....
104.....
مطلب دوم: عنصر
مادی.....

.....
107.....
مطلب سوم: عنصر
معنوی.....

.....
115.....
مبحث سوم: جرایم در حکم
اختلاس.....

-
118.....
 مطلب اول: ایجاد ضرر به منافع عامه

118.....
 مطلب دوم: تشکیلات یا مقرری های خیالی

119.....
 مطلب سوم: کسب منفعت از طریق غدر

120.....
 مطلب چهارم: حصول مفاد از عواید متعلق به دولت توسط مؤلف خدمات
 عامه
120.....
 مطلب پنجم: تصرف غیر قانونی پول، اوراق بهادار یا سایر اسناد

120.....
 مطلب ششم: استفاده غیر قانونی از وجه نقدی

121.....
 مبحث چهارم: مجازات جرم اختلاس در قوانین جزائی افغانستان و حالات مشدده جرم اختلاس.
121.....
 مطلب اول: مجازات مؤلف خدمات عامه در صورت ارتکاب جرم اختلاس.
121
 مطلب دوم: مجازات مؤلف مؤسسه غیر دولتی در صورت ارتکاب جرم اختلاس.
122.....
 مطلب سوم: حالات مشدده جرم اختلاس.
122.....
 مطلب چهارم: مجازات جرایمی که در حکم اختلاس اند

123.....
 مطلب پنجم: مجازات تکمیلی جرم اختلاس و جرایمی که در حکم اختلاس اند
124.....
 مطلب ششم: شروع به اختلاس

.....	124.....	مبحث پنجم: مقایسه کوتاهی بین جرم اختلاس در فقه و قانون.....
.....	126.....	مطلب اول: وجوه اشتراک.....
.....	126.....	مطلب دوم: وجوه افتراق.....
.....	127.....	مبحث ششم: تفاوت و تشابه جرم اختلاس با جرایم مشابه.....
.....	128.....	مطلب اول: وجوه اشتراک و افتراق جرم اختلاس با جرم خیانت در امانت.....
.....	128.....	مطلب دوم: وجوه اشتراک و افتراق جرم اختلاس با جرم تصرف غیر قانونی.....
.....	131.....	مطلب سوم: وجوه اشتراک و افتراق جرم اختلاس با جرم سرقت.....
.....	133.....	مطلب چهارم: وجوه اشتراک و افتراق جرم اختلاس با جرم کلاهبرداری.....
.....	136.....

فصل چهارم

خصوصیات، انگیزه ها، اسلوب جرمی و راهکارهای مبارزه با

جرم اختلاس

.....	مبحث اول: خصوصیات، انگیزه و اسلوب جرمی اختلاس.....
.....	138.....
.....	مطلب اول: خصوصیات جرم اختلاس.....

.....	فهرست احادیث
.....
177.....
.....	فهرست اشعار
.....
178.....
.....	فهرست اعلام
.....
178.....
.....	منابع
.....
180.....

نتیجه گیری

بعد از بررسی جرم اختلاس از نظر فقه اسلامی و قوانین جزائی افغانستان، بالاخص کود جزاء نافذ و پرداختن به ابعاد مختلف موضوع، همچنان بیان جرایم مشابه و جرایمی که در حکم اختلاس اند، عوامل اختلاس و همچنان راهکار های مبارزه با اختلاس به نتایجی که در ذیل ذکر اند می رسیم، بناءً در این جا قصد نداریم تمامی آنچه در مباحث گذشته بیان گردیده، دوباره بازگوکنیم، بلکه برآنیم تا مهم ترین نتایج به دست آمده را به صورت مختصر و فشرده ذکر نماییم.

1. در ارائه تعریفی از جرم اختلاس به این نتیجه رسیدیم که آوردن واژه «برداشت» در تعریف جرم اختلاس، وجاهت ندارد؛ چرا که اختلاس که به معنای تصاحب مال دولت یا دیگری است، هرچند ممکن است برای تحقق تصاحب و برخورد مالکانه با مال نیاز به «برداشت» و «أخذ» داشته باشد، اما لزوماً تحقق جرم اختلاس نیاز به «أخذ» و «برداشت» ندارد. زیرا وقتی مال در اختیار کارمند است، برداشت مجدد معنایی ندارد.

2. جرم اختلاس می تواند دارای دو جنبه جرایم علیه اموال و جرایم علیه آسایش عمومی¹ باشد، ولی نتیجه بحث این می شود که جنبه جرم بودن آن، علیه آسایش عمومی همانند جرم جعل، تزویر، کلاهبرداری و غیره ترجیح دارد.

3. در مباحث گذشته به این نتیجه نیز رسیدیم که اختلاس در فقه با اختلاس در قانون مغایرت دارد، هرچند اختلاس در قانون وجوه تشابهی با اختلاس در فقه از جهت نوع مجازات و همچنین تصاحب مال دیگری دارد و از جهت تعزیری بودن جرم اختلاس در قانون می تواند مبنی فقهی داشته باشد، اما از نظر سایر ارکان تشکیل دهنده جرم با اختلاس در فقه، تفاوت ماهوی دارد، همچنان که گفتیم؛ مجازات جرم اختلاس در فقه اسلامی و قوانین جزائی افغانستان مجازات تعزیری بوده، بناءً از جمله جرایم و جزای های حدی نیست، به این اساس قاضی (حاکم) اختیار دارد که با نظر داشت حالات مختلس، کم و بیش بودن موضوع اختلاس (آنچه

1- برای نمونه؛ حسن پوربافرانی جرم اختلاس در زمره جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، آورده و در فصل چهارم کتاب اش بحث کرده است، رج. پوربافرانی، حسن، (عضو هیات علمی دانشگاه اصفهان)، حقوق جزای اختصاصی، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه، ایران، سال 1390، ص 267.

که اختلاس شده)، و دیگر ملاحظات، مختلس را محکوم به مجازات نماید.

4. چنان که در بررسی سیر تاریخی جرم اختلاس در قوانین گذشته گفته شد، جرم اختلاس در این قوانین تنها در مورد اموال عمومی مطرح بوده است، اما بعدها دایره این جرم به اموال اشخاص نیز که به کارمند دولت به حسب وظیفه وی، سپرده می شد، گسترش داده شد، زیرا لازمه تحقق اعتماد عمومی به دولت، این است که از چنین اموالی حمایت جزایی نماید.

5. جرم اختلاس با جرایمی دیگری ای که علیه اموال و ملکیت اند، تشابه و تفاوت زیادی دارد، از جمله جرم، سرقت، رشوة، کلاهبرداری یا فریبکاری، تصرف غیر قانونی و سوء استفاده از صلاحیت ها و موقف وظیفوی.

6. از جهت موضوع و متعلق جرم اختلاس به این نتیجه رسیدیم که این جرم علاوه بر اموال منقول، در اموال غیر منقول نیز سریان دارد. بنابر این، لازم است، برای پرهیز از برداشت های متفاوت از واژه «سایر اموال "ملکیت"» قانونگذار ترتیبی را اتخاذ نماید تا روند واحدی در محاکم جاری گردد.

7. جرایم دیگر هم اند که وصفاً در حکم اختلاس شامل اند، مطابق آنچه کود جزاء کشور بیان کرده است.

8. جرم اختلاس وقتی اتفاق می افتد که مؤظف خدمات عامه یا کارمند مؤسسه خصوصی و غیر دولتی و ... مال یا وجوه یا اوراق بهادار یا ملکیت را که به حکم وظیفه به وی سپرده شده است، برای منافع شخصی خودش یا شخص دیگری در آن تصرف مالکانه کند.

9. به باور بنده همان عواملی که در شمول جرم اختلاس به اموال اشخاص، سپرده شده به دولت، وجود داشت، می تواند در باره اموال شرکت های سهامی و اموالی که مردم به این شرکت ها و همچنین سایر مؤسسات و جمعیت و احزاب که در چارچوبه مجوز قانونی از طرف دولت به چنین شرکت هایی اجازه فعالیت اقتصادی، اجتماعی یا سیاسی را داد، لازم است برای حفظ اعتماد مردم، از اموال سپرده شده به این شرکت ها نیز حمایت جزایی در قالب جرم اختلاس را بنماید.

10. در بسیاری از موارد، مختلس برای مخفی ماندن جرم اختلاس، دست به جعل سند یا استفاده از سند مجعول می زند، که لازم است قانون گذار افغانستان این مورد را جزو حالا مشدده جرم اختلاس قرار دهد.

11. در مورد علل مشدده جرم باید به موقعیت شغلی مختلس و زمان ارتکاب جرم توجه داشت، چنانکه وفق ماده «393» کود جزاء هرگاه خزانه دار، تحویل دار، مأمور تحصیلی، صراف گدام دار، معتمد نقدی یا جنسی یا سایر مؤظفینی که منحیث وظیفه به حفاظت اشیای اختلاس شده و یا پنهان شده مکلف باشند مرتکب جرم اختلاس را به حد اکثر مجازات پیش بینی شده برای اختلاس محکوم می کند.

12. از راهکاری های مبارزه با اختلاس راهکاره ارتباط درون فردی و کنترول و نظارت اجتماعی در امر مبارزه با جرم اختلاس نهایت موثر می باشد، اما برای اینکه مطمئن تر عمل شود از راهکارهای دیگر هم برای مبارزه با اختلاس استفاده شود موثر خواهد بود.

13. در پایان قابل ذکر است این نکته نیز شایان توجه است که با همه اشکالاتی که در کود جزاء، وجود دارد، اما در نوع خود این قانون نسبت به سایر قوانین مشابه جامع و کم اشکال است.

پیشنهادات:

آنچه به عنوان پیشنهاد در اینجا بیان میشود، برای مبارزه با اختلاس است، علاوه به آنچه که در راهکارهای مبارزه با اختلاس بیان شد؛ در زمینه اختلاس، صاحب نظران معتقد به رویکردهایی هستند که بیشتر مبتنی بر پیشگیری از بروز چنین پدیده ای باشد، تا این که از طریق اعمال مجازات بر کارکنان خاطی با چنین پدیده ای گسترده مبارزه شود.

در پهلوی اتکا بر رویه هایی که مبتنی بر تنبیه بعد از ارتکاب اختلاس است، ایجاد و راه اندازی یک سیستم پیشگیری از فساد که هسته مرکزی آن فرهنگ جامعه و فرهنگ سازمانی است، امری ضروری می باشد.

اقدام هایی همچون هویت بخشی به کارکنان، تثبیت سیستم اجتماعی، ایجاد تعهد درونی در کارکنان، تثبیت شیوه های انگیزشی و آرایه الگوهای مناسب رفتاری از مهمترین کارکردهای فرهنگ سازمانی هستند که همواره و در تمامی جوامع مورد تاکید قرار می گیرند.

تجربه های به دست آمده از کشورهای مختلف نشان دهنده این است که اختلاس امری پیچیده، پنهان و متنوع است. از این رو، مبارزه با آن نیز باید امری مستمر، طولانی و پیچیده باشد. در حقیقت، اختلاس مانند عفونتی است که اگر به اندام و پیکر جامعه راه یابد، اعضای آن را یکی پس از دیگری عفونی کرده و از کار می اندازد و چه بسا گسترش این عفونت، کل پیکر جامعه را فاسد سازد.

برجسته نمودن نقش فرهنگ سازمانی مطلوب، زمینه مناسبی را برای افزایش شناخت مدیران سازمان ها و شرکت ها در جهت پیشگیری از بروز پدیده ای نامطلوب به نام اختلاس یک امر مهم تلقی می گردد.

فرهنگ سازمانی به دلیل ماهیت اثرگذاری قوی ای که می تواند بر رفتار و عملکرد اعضای سازمان داشته باشد، نقش مهمی در کنترل درونی رفتارهای کارکنان و پیشگیری از بروز اختلاس دارد. فرهنگ سازمانی که پیوندی نزدیک با فرهنگ عمومی جامعه دارد، عامل مهمی در شکل دهی به رفتار سازمانی محسوب می شود و از نقش مهمی در پدید آوردن دگرگونی در رفتارهای نامطلوب و ایجاد ثبات در رفتارهای مورد نظر سازمان برخوردار است. فرهنگ سازمانی در قالب مجموعه ای از باورها و ارزشهای مشترک که بر رفتار و اندیشه های اعضا و سازمان اثر می گذارد، می تواند به عنوان سرچشمه ای برای دستیابی به محیط سالم اداری و یا فضایی که ترویج کننده فساد اداری است به شمار آید.

و اما در افغانستان:

متأسفانه در کشور ما تلاشهای دولت و دستگاه های نظارتی دیگر به منظور مبارزه با اختلاس، سیستماتیک نبوده است. بدین معنی که هر از چند سال با تغییر دولت ها و شدت و ضعف فشارهای اجتماعی، محتوای برنامه ها برای مبارزه با فساد تغییر مینماید درینصورت برنامه ها انسجام خود را برای دستیابی به اهداف مقرر از دست می دهند.

دلیل مهم دیگر این است که برنامه های صورت گرفته از سوی دولت ها غالباً بر روی تنبیه و مجازات متخلفان متمرکز بوده است به جای آن که بر پیشگیری از بروز اختلاس تأکید داشته باشد.

برنامه پیشگیری از اختلاس باید از سبک و روش سیستماتیک برخوردار باشد، طوری که همه عوامل به وجود آورنده اختلاس را مورد توجه قرار دهد و بر اساس مهمترین آن ها، سیستم پیشگیرانه ای را برای آن طراحی نماید.

ایجاد و تقویه يك سیستم پیشگیرانه مقابله با اختلاس به جای نظام کنترل تخلفات به عنوان يك راهبرد اساسی در مسیر مبارزه با اختلاس و دستیابی به سلامت اداری میتواند کارساز باشد. منظور از سیستم پیشگیرانه این است که نظام تمرکز یافته بر کشف موارد اختلاس و تنبیه متخلفان، به سیستم بازدارنده عوامل اختلاس تجهیز گردد؛ به ترتیبی که با تکیه بر يك رویکرد سیستماتیک و جامع، نسبت به رفع علل اختلاس و حل اساسی مساله اختلاس در سطح کشور اقدام کند.

یکی از مهمترین اجزای این برنامه پیشگیرانه عامل فرهنگ سازمانی است. حرکات زیرین می توانند در یک کشور دارای نظام اقتصاد بازار به منظور مبارزه با اختلاس مثر ثمر واقع گردند: اول- توانمند کردن شرکت ها و موسسات خصوصی (و افراد) به خودداری از رشوه دادن، با ایجاد اطمینان از این که:

1. رقیبان آن ها نیز از اختلاس کرد خودداری می نمایند؛

2. دولت خود را به منظور جلوگیری از اختلاس در معاملات، برنامه های خصوصی سازی، صدور مجوز برای موسسات خصوصی، همچنین پیروی از رویه های شفاف در امر نظارت و سایر موارد متعهد بدانند.

دوم- توانمند کردن دولت در کاهش هزینه بالای مبارزه با اختلاس و اقدام هایی از قبیل:

1. لغو مقررات غیرمنطقی؛

2. افزایش شفافیت و ساده سازی رویه ها و قوانین سازمانی؛
3. افزایش دسترسی عمومی به اطلاعات؛
4. آموزش مکتبی / اجتماعی ضد اختلاس؛
5. ایجاد تغییر در فرهنگ اجتماعی مستعد اختلاس؛
6. سازماندهی حرکت ملی مبارزه با اختلاس؛
7. تقویت ارزش های بازدارنده اختلاس در جامعه؛
8. جریان یافتن ارزیابی عملکرد دستگاه ها و نظارت همگانی بر آن ها؛
9. استفاده از فناوری اطلاعات برای ایجاد جریان های کاری میکانیزه شده؛

10. کاهش تعامل مستقیم و رو در روی خدمت گیرندگان و خدمت دهندگان.
این نکات می تواند ما را به نتایج خوب برساند اما در پهلوی آن چیزی که از همه مهمتر و ضروری تر است تعقیب و پیگرد مفسد انجام شده و محاکمه مفسدین است که این امر می تواند گل امید را در قلوب مردم شگوفاً ساخته و مردم اعتماد از دست رفته شان نسبت به دولت را دوباره حاصل نمایند.

فهرست منابع

قرآن كريم

1. ابن اكثير الدمشقى، عمادالدين أبى الفداء اسماعيل عمر، تفسير القرآن العظيم، المحقق: سامي بن محمد السلامة، الناشر: دار طيبة سنة النشر: 1420 - 1999، رقم الطبعة: 2.
2. ابن العربي، أبى بكر محمد بن عبدالله المعروف بـ (متولد 468- متوفى 543 هـ قـ)، احكام القرآن، راجع أصوله و خرج احاديثه و علق عليه: محمد عبدالقادر عطا، منشورات: محمد على بيضون لنشر كتب السنة و الجماعة، دارالكتب العلميه، بيروت-لبنان.
3. أبو بكر، أحمد بن علي الرازي الجصاص، أحكام القرآن، تحقيق: محمد الصادق قمحاوي، الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت، 1405، عدد الأجزاء: 5.
4. پأبوعبدالله، محمد بن إدريس الشافعى، أحكام القرآن، تحقيق: عبد الغنى عبد الخالق، الناشر: دار الكتب العلمية - بيروت، 1400، عدد الأجزاء: 2.
5. القرطبي، أبى عبدالله محمد بن أحمد بن أبى بكر، الجامع لأحكام القرآن، تحقيق: عبدالله بن عبدالمحسن التركي و محمد رضوان عرقسوسى، بيروت-لبنان، مؤسسه الرساله للطباعة و النشر و التوزيع، الطبعة الاولى، 1427 هـ-2006 م.
6. المنذر، محمد بن إبراهيم، الاجماع، دراسة و تحقيق: فؤاد عبدالمنعم أحمد، الناشر: دارالسلم للنشر و التوزيع، الطبعة: الاولى 1425 هـ/2004 م، عدد المجلدات: 1.
7. القرنى، عايض بن عبدالله، تفسير ميسر (ترجمه فارسى)، مترجمان: عبدالمجيد صميم، فضل الرحمان فقيهى، عبدالرؤوف مخلص اعضای هیات علمى دانشگاه هرات، انتشارات شيخ الاسلام احمد جام، 1388.
8. البخاري الجعفي، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة أبو عبدالله (194 - 256 هـ، 810 - 870 م)، صحيح البخارى (الجامع الصحيح المختصر)، تحقيق: د. مصطفى ديب البغا أستاذ الحديث وعلومه في كلية الشريعة - جامعة دمشق، الناشر: دار ابن كثير، اليمامة - بيروت، الطبعة الثالثة، 1407 - 1987، مع الكتاب: تعليق د. مصطفى ديب البغا، عدد الأجزاء: 6.
9. النيسابورى، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري (204 - 261 هـ، 820 - 875 م)، الجامع الصحيح المسمى صحيح مسلم،

بتحقيق وتصحيح محمد فؤاد عبد الباقي، صدرت عن دار إحياء الكتب العربية بالقاهرة، سنة 1374هـ..

10. البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي، السنن الكبرى وفي ذيله الجوهر النقي، مؤلف الجوهر النقي: علاء الدين علي بن عثمان المارديني الشهير بابن التركماني، الناشر: مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة في الهند ببلدة حيدر آباد، الطبعة: الأولى - 1344 هـ، مصدر الكتاب: موقع وزارة الأوقاف المصرية وقد أشاروا إلى جمعية المكنز الإسلامي.

11. النووي، محيي الدين يحيى بن شرف بن مري، المنهاج في شرح صحيح مسلم بن الحجاج: شرح النووي على مسلم، الرياض-السعودية، بيت الأفكار الدولية، ب.ت.

12. الشيباني، أحمد بن حنبل أبو عبدالله، مسند الإمام أحمد بن حنبل، الناشر: مؤسسة قرطبة - القاهرة، الأحاديث مذيلة بأحكام شعيب الأرنؤوط عليها. ب.ت.

13. الهيثمي، الحافظ نور الدين علي بن أبي بكر (المتوفي سنة 807 هـ)، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد، بتحرير الحافظين الجليلين: العراقي وابن حجر، طبع بإذن خاص من ورثة حسام الدين القدسي مؤسس مكتبة القدسي بالقاهرة، دار الكتب العلمية بيروت - لبنان، 1408 هـ . 1988م.

14. الخرائطي، أبو بكر محمد بن جعفر بن محمد بن سهل بن شاکر (327 هـ)، مكارم الأخلاق ومعاليها ومحمود طرائقها، تحقيق: محمد مطيع الحافظ، وغزوة بدير، دار الفكر - دمشق، سنة 1406 هـ.

15. النسائي، أبي عبدالرحمن أحمد بن شعيب، السنن الكبرى، تحقيق دكتور عبدالغفار سليمان البنداري و سيدكسروي حسن، دار الكتب العلمية بيروت - لبنان، الطبعة الأولى 1411 هـ - 1991م.

16. الطبراني، أبو القاسم سليمان بن أحمد، المعجم الأوسط، تحقيق: طارق بن عوض الله بن محمد، عبد المحسن بن إبراهيم الحسيني، الناشر: دار الحرمين - القاهرة، 1415.

17. الترمذي، الامام الحافظ أبي عيسى محمد بن عيسى بن سورة (209 - 279)، الجامع الصحيح سنن الترمذي، تحقيق: أحمد محمد شاکر وآخرون، الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت، عدد الأجزاء: 5، الأحاديث مذيلة بأحكام الألباني عليها.

18. القزويني، محمد بن يزيد أبو عبدالله، سنن ابن ماجه، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي، والأحاديث مذيلة بأحكام الألباني عليها، الناشر : دار الفكر - بيروت، عدد الأجزاء: 2.
19. السجستاني، الحافظ ابي داود سليمان بن الاشعث(المتوفى سنة 275 هـ)، سنن أبي داود، تحقيق وتعليق سعيد محمد اللحام، طبعة جديدة منقحة ومفهرسة، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، ب.ت.
20. الألباني، محمد ناصر الدين، إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل، الناشر : المكتب الإسلامي - بيروت، الطبعة : الثانية - 1405 - 1985، عدد الأجزاء : 8.
21. البستي، محمد بن حبان بن أحمد أبوحاتم التميمي، صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان، تحقيق : شعيب الأرنؤوط، الأحاديث مذيلة بأحكام شعيب الأرنؤوط عليها، الناشر : مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة الثانية ، 1414 - 1993، عدد الأجزاء : 18.
22. ابن عابدين، رد المحتار على الدر المختار شرح تنوير الابصار، تحقيق: الشيخ عادل أحمد بعدالموجود و الشيخ على محمد معوض، الرياض-دارعالم الكتب للطباعة و النشر و التوزيع، طبعة خاصه، 1423هـ-2003م .
23. الماوردي، ابوالحسن على بن محمد بن حبيب، الاحكام السلطانية و الولايات الدينيه، تحقيق احمد المبارك البغدادي، الطبعه الاولى، الكويت: مكتبه ابن قتيبه، 1989.
24. الكاساني الحنفي، الامام علاء الدين أبي بكر بن سعود، (ت587هـ) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، المكتبة الحبيبيه، كانسى رود كوئيته، طبعة جديده، ب-ت.
25. ابو زهره، الامام محمد، الجريمه و العقوبه فى الفقه الاسلامى، دارالفكر العربى، قاهره، 1998.
26. ابن قدامه، موفق الدين ابو محمد بن عبدالله بن احمد بن محمد، المغنى، مصر: دارالكتب العربى، 1983.
27. السرخسى، ابوبكر محمد بن احمد بن سهل، المبسوط، مصر، مطبعه مصطفى الحلبي، 1973.
28. ابن الهمام، كمال الدين محمد بن عبدالواحد، فتح القدير شرح الهداية، مصر، المطبعه الكبرى الاميريه، 1315هـ.
29. الزحيلي، الاستاذ الدكتور وهية، الفقه الاسلامى وادلته، مكتبة رشيديه، سركى رود-كوئيته (بلوچستان)، ب-ت.

30. الجوراني عبدالرحمن، الجريمة و العقوبه، مجلة العلوم، العدد الرابع، ش١٦، ١٩٧١.
31. الخلف، علي حسين: الوسيط في شرح قانون العقوبات، النظرية العامة، الجزء الاول ١٩٦٨.
32. الامين، محمود، قوانين حمورابي و القوانين البابليه الاخيرة، مجل، لكلية الاداب، العدد الثالث، ١٩٦١.
33. الجوراني، عبدالرحمن، جريمه الاختلاس الاموال العامة في التشريع و القضاء العراقي، مطبعه الجاحظ، بغداد، ١٩٩٠.
34. الجوراني، عبدالرحمن، الادعاء العام-دراسه تحليليه مقارنة، مجلة الحقوقى، ٣، العدد ان الاول و الثانى، ١٩٧٢.
35. الجوزية، محمد بن أبي بكر ابن قيم، إعلام الموقعين عن رب العالمين، 751هـ، دراسة وتحقيق: طه عبد الرؤوف سعد، الناشر: مكتبة الكليات الأزهرية، مصر، القاهرة 1388هـ/1968م.
36. البزاز، عبدالرحمن، الموجز في تاريخ القانون، مطبعه الرشيد، بغداد، 1949.
37. العتيبي، سعود بن عبد العالي البارودي (عضو هيئة التحقيق والإدعاء العام فرع منطقة الرياض)، الموسوعة الجنائية الإسلامية المقارنة بالأنظمة المعمول بها في المملكة العربية السعودية، الطبعة الثانية 1427.
38. البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين، مناقب الشافعي، تحقيق: السيد أحمد صقر، الناشر: مكتبة دار التراث، مصر- القاهرة- 1390 عدد المجلدات 2.
39. الجوزى، أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد بن الجوزي، مناقب الإمام أحمد بن حنبل، تحقيق الدكتور عبد الله بن عبد المحسن التركي، الناشر: دار هجر، سنة النشر: 1409، الرياض.
40. الجبورى، حسين على خليف، آيات التقوى فى القرآن الكريم. ب.ت.
41. الواني، سيدمهدي، مديريت عمومي، چ بيست و هفتم، تهران، ني، 1385.
42. الشاذلى ، فتوح عبدالله، الجرائم المضره بالمصلحه العامة فى القانون المصرى، الكتب الجامعى الحديث، الطبعة الاولى، 1991م.

43. العقيل، عبد الله عقيل بن سليمان، من أعلام الدعوة والحركة الإسلامية المعاصرة - دار التوزيع والنشر الإسلامية - مصر - القاهرة - الطبعة الثالثة - 2006م -
44. الذهبي، الإمام محمد بن أحمد بن عثمان (تولد 673، وفات 764هـ)، محمود الكلام فى سيرة الإمام أبى حنيفة النعمان، اعتنى به: أبو الكلام شفيق القاسمى المضاهرى، الناشر: مكتبة المظاهرسليم، الطبعة الأولى: 1439/5/13هـ.
45. الذهبي، الإمام الحافظ أبى عبدالله محمد بن أحمد بن عثمان، مناقب الامام ابى حنيفة و صاحبيه ابى يوسف و محمد بن الحسن، عنى بتحقيقه و التعليق عليه: محمد زاهد الكوثر، أبو الوفاء الأفغانى، عنيت بنشر: لجنة إحياء المعارف النعمانية بحيدرآباد الدكن بالهند، الطبعة الثالثة فى بيروت من لبنان سنة 1408.
46. احمد بن عبدالرحمن الجنيدل، اثر الرشوه فى تعثر النمو الاقتصادى واساليب دفعها فى ظل الشريعة الاسلاميه، الرياض، المركز العربى للدراسات الامنيه والتدريب، الطبعة الاولى، 1402هـ-1982م.
47. امامى، سيدحسن، حقوق مدنى، ناشرچاپى: اسلاميه، ناشر ديجيتالى: مركز تحقيقات رايانه اى قائيمه اصفهان، جلد پنجم، تهران.
48. ابن اثير، النهاية فى غريب الحديث والاثر، چاپ طاهر احمد زاوى و محمود محمد طناحى، قاهره ۱۳۸۳ - ۱۳۸۵ / ۱۹۶۳ - ۱۹۶۵.
49. ابن منظور الافريقى المصرى، الامام العلامة ابى الفضل جمال الدين محمد بن مكرم، لسان العرب، نشر أدب الحوزة قم - ايران 1405 هـ 1363م.
50. الفيروزآبادى، العلامة اللغوى مجدالدين محمد بن يعقوب، القاموس المحيط، تحقيق: مكتب تحقيق التراث فى مؤسسه الرساله، بإشراف: محمد نعيم العرقسوسى، طبعة فنيه منقحه مفرسه، مؤسسه الرساله، بيروت - لبنان، 1413هـ-1993م.
51. آموزگار، حبيب الله، فرهننگ آموزگار، چاپ دوم، تهران، ۱۳۳۲.
52. بك، احمد امين، شرح قانون العقوبات الاهلى، الدار العربيه للموسوعات، المجلد الاول، ب.ت.
53. بن محمد، الإمام الحاكم أبو عبدالله محمد بن عبدالله، المستدرك بتعليق الذهبي، المحقق: تعليق الإمام الذهبي شمس الدين

- أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان بن قَائِمَاز (673-748 هـ، 1275 - 1347 م) ب.ت.
54. بهزاد فرخ سرنوشت، بررسی عوامل موثر در بروز فساد اداری به منظور آرایه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران، دانش مدیریت، شماره 66- پاییز 1383.
55. بهنام، رمسیس، الجرائم المضرّة بالمصلحة العمومية، منشأة المعارف بالاسكندرية، ب.ت.
56. پوربافرانی، حسن، (عضو هیات علمی دانشگاه اصفهان)، حقوق جزای اختصاصی، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه، ایران، سال 1390.
57. تیمور، أحمد بن إسماعیل بن محمد، نظرة تاريخية في حدوث المذاهب الفقهية الأربعة، دار القادري للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، الطبعة الأولى، 1411 هـ-1990 م.
58. جعفر، علی محمد، تاریخ القانون و الفقه الاسلامی، المؤسسة الجامعية، للدراسات و النشر و التوزيع، الطبعة الاولى، الجزء الاول، 1416 هـ. ق.
59. حسنی، محمود نجیب، شرح قانون العقوبات، دارالنهضة العربية، 1992.
60. خلیل بن احمد، کتاب العین، چاپ مهدی مخزومی و ابراهیم سامرائی، قم ۱۴۰۹.
61. خلیل جر، فرهنگ لاروس (عربی به فارسی)، (مترجم: طبیبیان، سید حمید): انتشارات امیر کبیر، چاپ پنجم، 1384.
62. خویباری، عباس، پایان نامه بررسی بزه خیانت در امانت، اختلاس، تصرف غیر قانونی و بیان تفاوت های جرایم مذکور در حقوق ایران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
63. خرم دل، مصطفی، تفسیر نور، ناشر: نشر احسان، چاپ خانه اسوه، ایران 1388.
64. دیوبندی، حضرت شیخ الہند محمود الحسن، تفسیر عثمانی المعروف به تفسیر کابلی، همراه با فوائد "موضع القرآن" نگارش حضرت مولینا شبیر احمد عثمانی دیوبندی، ترجمه از اردو به دری: تحت نظر ہیئتی از علماء جید افغانستان، تاج کتب خانہ، قصہ خوانی پشاور پاکستان، ب.ت.
65. دهلوی، الإمام الشیخ احمد بن عبدالرحیم شاه ولی الله محدث، حجة الله البالغه. ب.ت.

66. دهخدا، علی اکبر: لغت نامه دهخدا، ناشر: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم از دوره جدید ۱۳۷۷.
67. دیوید گیل و بریجت ادامز، الفبای ارتباطات، ترجمه رامین کریمیان، مهراں مهاجر و محمد نبوی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، 1384.
68. ری ام. برکو، اندرودی. ولوین، دارلین آر. ولوین، مدیریت ارتباطات، ترجمه سیدمحمد اعرابی و داود ایزدی، چ چهارم، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، 1384.
69. رضائی، احمد، اختلاس (بررسی فقهی- حقوقی)، ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران-ایران، چاپ سوم: 1392.
70. رابینز، استیفن پی، رفتار سازمانی ج 2، ترجمه علی پارسایان و سیدمحمد اعرابی، چ نهم تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی 1385.
71. روز نامه اطلاعات، شماره 20677، سال 1374/10/24.
72. روزنامه کیهان ش 145، تاریخ 71/6/19.
73. روزنامه ابرار، شماره 8، تاریخ 1370/7/16.
74. رضی، هاشم، فرهنگ کاوه، ناشر: انتشارات کاوه، ایران- تهران-1339-1961 م.
75. رحیمی نیا، مصطفی، فرهنگ صبا (عربی به فارسی)، ناشر: انتشارات صبا (در یک جلد)، چاپ دوم 1383.
76. زینت شکر و منصور خیرگو، آیا خصوصی سازی فساد اداری را کاهش می دهد؟ کارآفرینان امیر کبیر، شماره پنجاه و پنج بهمن 88.
77. سابق، السید، فقه السنة، دارالکتب، محله جنگی قصه خوانی پشاور. ب.ت.
78. سالم، أبو مالک کمال بن السید، صحیح فقه السنة، مصر: المكتبة التوقيفية، 2003.
79. سیاح، احمد: فرهنگ بزرگ جامع نوین (عربی-فارسی مصور) چاپ نهم.

80. سلمان، مشهور حسن محمود، الامام القرطبي شيخ أئمة التفسير، دارالقلم-دمشق، الطبعة الاولى 1413هـ-1993م.
81. سليمان، وهبي، جلوه های از زندگانی امام ابوحنیفه، مترجم: امین الله کریمی، انتشارات مستقبل، ب.ت.
82. سپری، فریدون، پژوهشی در باره امامان اهل سنت، مرکز نشرات پامیر، غزنی. ب.ت.
83. سازمانی ج2، ترجمه علی پارسایان و سیدمحمد اعرابی، چ نهم تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی 1385.
84. شیخ احمد، عبدالصیر، اسلام و مبارزه با فساد اداری، بازنگر: کمیته رهبری پروژه حرکت بسوی شفافیت، چاپ مطبوعه توانا، سال 1393. کابل- افغانستان.
85. شامبیانی، هوشنگ؛ جرایم علیه اموال و مالکیت، انتشارات ویراستار، چاپ دوم، سال 1375.
86. شمس السادات زاهدی، سیتا محمد نبی، مهدی شهبازی، بررسی عوامل موثر برکاهش فساد اداری، مدیریت فرهنگ سازمانی، سال هفتم، شماره بستم، پاییز وزمستان 1388.
87. شرح الوقایة مع حاشیة عمدة الرعاية، مکتبه امدادیه، ملتان-پاکستان، ب-ت.
88. صادقی، حسین میر محمد، حقوق کیفری اختصاصی (2)، جرایم علیه اموال و مالکیت، نشر میزان-تهران، چاپ سی و هشتم: زمستان 1392.
89. طوسی، امام حجة الاسلام زین الدین ابوحامد محمد غزالی، کتاب کیمیای سعادت، مکتبه الحقیقه، کتابخانه و چاپخانه مرکزی، تهران-خیابان ناصر خسرو، 1388.
90. طالقانی، محمد، فساد اداری و راه های مبارز با آن، مجله تعاون، شماره 140، اردیبهشت 1382.
91. طباطبائی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، چ پنجم، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم 1374.
92. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، چاپ احمد حسینی، تهران 1362.
93. عمید، استاد حسن، فرهنگ فارسی عمید، ویراستار: عزیزالله علیزاده، ناشر: راه رشد، سال چاپ 1389 هـ ش.
94. عوده، عبدالقادر، التشریح الجنائی الاسلامی مقارناً بالقانون الوضعی، دارالکتب العربی، بیروت، ب-ت.

95. عثمانى ديوبندى، علامه مفتى محمد شفيح، تفسير معارف القرآن فارسى، ترجمه: مولانا محمد يوسف حسين پور، ناشر: مكتبه حقانيه محله جنگى قصه خوانى پشاور، سال 1389.
96. عبدالعزیز بن إبراهيم العمري، ابعاد ادارية و اقتصاديه و اجتماعيه و تقنيه فى السيرة النبوية، الرياض، فهرسة مكتبة الملك فهد الوطنيه أثناء النشر، الطبعة الاولى، 1426.
97. عبدالملك، جندى، الموسوعة الجنائيه، الناشر: منشورات الحلبي الحقوقية، تاريخ النشر: 25/11/2010.
98. عبید، رؤوف، القضاء الجنایى عند الفراعنه، المجلة الجنائيه القوميہ، المجلد الاول، العدد الثالث، 1958.
99. عباس شفيحى، ابوطالب خدمتي، علي آقا پيروز، زير نظر حسن ميرزايي اهرنجاني، رفتار سازمانى با رويکرد اسلامي، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، 1385.
100. علي آقا پيروز، ابوطالب خدمتي، عباس شفيحى، سيد محمود بهشتي نژاد، زير نظر سيد مهدي الواني، مديريت در اسلام، چ پنجم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، 1386.
101. عبدالمتعال، ذكى: (رئيس دانشكده اسكندريه) تاريخ تشكيلات سياسى، قضاى، اقتصادى، قسمت (كتاب تاريخ تشكيلات قانونى)، مترجم: احمد فرامرزي، 1338.
102. عبدالعلى شلالوند، اختلاس و فساد ادارى آفت توسعه، مجلس و پژوهش خرداد و شهرپور 1377 شماره 25.
103. على حسنى و عبدالحميد شمس، راهكارهاي مبارزه با فساد ادارى بر اساس ارزشهاي اسلامي، سال دوم، شماره اول، پاييز و زمستان 1391، صفحه. Islām va Pazhūheshhāye Modirīyatī, Vol. 1, No. 2, Fall 1, 2012 & Winter 13.
104. غياث اللغات مع منتخب اللغات، بى.تا، باب الجيم مع الميم (ستون منتخب اللغات).
105. فيصل، مولانا شاه، تسهيل الهدايه (ترجمه فارسى شرح الهدايه)، مترجم: مولوى نصرالله منصور تخارى، ناشر: فيصل كتب خانه، محله جنگى پشاور، ب-ت.
106. فيض، على رضا، مقارنه و تطبيق در حقوق جزاى عمومى اسلام، چاپ ششم، تهران، سازمان چاپ و انتشارات، 1381.
107. فتحي بهنسى، احمد: الموسوعة الجنائيه فى الفقه الاسلامى، دارالنهضة العربيه، 1412هـ - 1991م.

108. فهمی، عبدالعزیز، مدونه جوستینان فی الفقه الرومانی، دارلکاتب المصری، القاہرہ، ۱۹۴۶ رقم ۹.
109. فرید، محمد محسن، حقوق جزائی اختصاصی، انتشارات رسالت کابل، چاپ اول: حمل 1392.
110. فرهادی نژاد، محسن، فساد اداری و شیوه های کنترول آن، مجموعه مقالات دومین همایش نظارت و بازرسی تهران، سازمان بازرسی کل کشور، 1380.
111. فرهادی نژاد، محسن، بررسی تطبیقی فساد اداری در کشور های توسعه یافته و در حال توسعه، تحول اداری، دوره هفتم، شماره 45.
112. قرضاوی، یوسف، حلال و حرام در اسلام، ترجمه: ابوبکر حسن زاده، ناشر: نشر احسان، 1388، چاپخانه مهارت-تهران-ایران.
113. قانون العقوبات العراقی
114. قانون العقوبات المصری
115. قانون العقوبات السوری
116. قانون العقوبات اللبنانی
117. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی-اموال و مالکیت، مؤسسه نشر یلدا، چاپ اول، 1374، تهران.
118. گروه مؤلفین، قاموس اصطلاحات حقوقی، چاپ اول، کابل، پروژه عدلی و قضایی اداره انکشافی ایالات متحده آمریکا، 1387 هجری شمسی.
119. لنگرودی، محمدجعفر جعفری، ترمینولوژی حقوق، چاپ ششم، تهران، انتشارات گنج-دانش، 1372.
120. معلوف، لويس، المنجد فی اللغه و الأعلام، انتشارات اسماعیلیان، ب.ت.
121. منصور حقیقتان، سمیه کرمی زاده، جواد نظری، بررسی برخی عوامل اجتماعی موثر بر فساد اداری، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و سوم، شماره پیاپی 48، شماره چهارم، زمستان 1391.
122. منطقی، محسن، گامی به سوی نهادینه کردن وجدان کاری در سازمانها، معرفت، ش 17، تابستان 1375.
123. محمد خضری، تحلیل نهادی فساد اداری، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هشتم، شماره سوم، پاییز 1384، شماره مسلسل 29.

124. محمد طالقانی، فساد اداری و راه های مبارز با آن، مجله تعاون، شماره 140، اردیبهشت 1382.
125. منصور آبادی، عباس، ماهنامه حقوق و اجتماع، سال دوم 1387، شماره 12.
126. محسنی، مرتضی، دوره حقوق جزای عمومی، پدیده جنایی، جلد دوم، چاپ دوم، تهران، کتابخانه گنج دانش، 1382.
127. مصطفی، عمر ممدوح، اصول تاریخ القانون، مؤسسه المطبوعات الحدیثیه و الاسکندریه، ۱۹۶۰.
128. منصور الملک، علی، تاریخ قانون و حکومت، انتشارات دانشکده علوم معقول و منقول، تهران 1339.
129. محمد محمود عطیه معابرة، الفساد الاداری و علاجه فی الفقه السلامی: دراسة مقارنة بالقانون الاداری الاردنی، رسالة دکتورا، کلیة الدراسات العلیا، الجامعة الاردنیة، 2010م.
130. میرحسینی، سید حسن، حقوق و تخلفات اداری، مؤسسه فرهنگی حقوقی سینا، چاپ سوم، 1388، تهران.
131. معین، محمد، فرهنگ فارسی، چاپ هفتم، تهران: سرایش، 1382 هـ ش.
132. نذیر، داد محمد، حقوق جزائی عمومی اسلام، ناشر: انتشارات رسالت، کلوله پشته - کابل - افغانستان، نوبت چاپ: سوم بهار 1390.
133. نذیر، داد محمد، حقوق جزائی اختصاصی (جزء دوم)، ناشر: انتشارات حامد رسالت - کابل، 1394.
134. نذیر، داد محمد، حقوق جزائی اختصاصی اسلام، ناشر: انتشارات رسالت، زمستان 1389، کابل.
135. نوربها، رضا، زمینه حقوق جزای عمومی، تهران، کانون وکلای دادگستری، چاپ دوم، 1375.
136. نظریات اداره حقوقی قوه قضاییه در زمینه مسائل کیفری، تهیه و تنظیم غلامرضا شهری و سروش ستوده جهرمی، ناشر روزنامه رسمی کشور، 1373، جلد اول.
137. واصل، عبدالاقرار، حقوق جزای اختصاصی، ناشر: انتشارات سعید، نوبت چاپ: اول بهار 1395 هـ ش، کابل - افغانستان.
138. وزارت الاوقاف و الشئون الاسلامیه، الموسوعه الفقهیه الکویتیة.
139. وزارت عدلیه، جریده رسمی (شماره مسلسل 838) 1383، قانون مبارزه علیه ارتشاء و فساد اداری.

140. وزارت عدلیه، جریده رسمی (شماره مسلسل 957) 1387 هـ ش، قانون نظارت بر تطبیق استراتیژی مبارزه علیه فساد اداری.
141. وزارت عدلیه، جریده رسمی (شماره مسلسل 818) ، مورخ 8 دلو 1382 هـ ش، قانون اساسی افغانستان.
142. وزارت عدلیه، جریده رسمی (شماره مسلسل 347) ، سال 1355، قانون جزاء.
143. وزارت عدلیه، جریده رسمی (شماره مسلسل 1260) ، 25 ثور 1396، کود جزاء.
144. وزارت عدلیه، جریده رسمی (شماره مسلسل 1132) ، 15 ثور 1393، قانون اجراءات جزائی.
145. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون مدنی.
146. وزارت عدلیه، جریده رسمی، اصول اساسی جمهوری دموکراتیک افغانستان، مصوب 25 حمل 1359، شورای جمهوری دموکراتیک افغانستان.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af